

FROM EVIDENCE TO PHYSICAL RECONSTRUCTION: RECREATING MEDIAEVAL WALRAVERSIJDE

Charles Kightly

50 Huntington Road
York YO31 8RE, United Kingdom
E-mail: Charles.kightly@ukonline.co.uk

In 1997 the Provincial Government of West Flanders decided to recreate four houses of Walravensijde as the centrepiece of a site museum. Substantially aided by Marnix Pieters and other members of IAP, and by an academic committee chaired by Professor Frans Verhaeghe, the author of this paper was responsible for the realisation of the houses and their contents.

To physically reconstruct the houses of a vanished mediaeval village is a rare privilege: it can also be an extremely anxiety-provoking experience. For however long one may consider and sift the evidence or spend in discussion with colleagues, the moment of truth will come when a builder or craftsman must be instructed to 'make it like THAT'. The outcomes of such decisions will assume an infinitely more concrete guise than a lecture, a learned article, or even a reconstruction drawing. They will stand in three-dimensional form for all to see and criticise.

Reconstructed Walravensijde has indeed had its critics, ranging from casual visitors – whose fixed idea of a 'fishing village' is a few shacks and upturned boats on a beach – to academic experts. All such criticism is ultimately based on the question: 'how do you know that what you have recreated is right?' The answer is that we do not know, and probably never can know, precisely what a settlement which effectively vanished more than four centuries ago looked like in its heyday. All we can hope to create is what Professor Frans Verhaeghe tactfully called an 'evocation' of late mediaeval Walravensijde.

It is however an evocation rigorously based on a number of criteria. First, nothing was done except on the basis of firm evidence. Secondly, the interpretation of that evidence was supported by the widest possible range of contemporary sources; and thirdly the physical products of evidence and interpretation – the houses and their contents – were wherever possible produced using authentic materials and methods.

Overwhelmingly the largest and most important body of evidence for recreation came from the archaeological excavation of the site itself. The 'footprints' of the houses uncontroversially established their size, basic internal arrangement and positioning in close-set rows, while clues to the more difficult question of their above-ground appearance emerged from finds like an almost complete but collapsed brick wall, substantial remains of limewashing, an iron wall-tie indicating brick end-gabbling, and of course the myriad late mediaeval bricks all over the site. Conversely, scarcely a trace of structural timbers survived, while even fragmentary roof tiles or shingles were virtually absent, though remains of probable thatching materials were found. This combination of positive and negative evidence led to the decision to create full-height brick houses with thatched roofs. Their timber roof structures are modelled on examples discovered in standing buildings scarcely a kilometre from the site, and which may even have been outliers of the late-mediaeval village.

The long-term excavation of this exceptionally finds-rich site also produced more than ample evidence for the thousands of recreated artefacts used in the furnishing and equipment of the houses. Some of the more evocative finds were selected as symbolic 'icons' of aspects of mediaeval village life-like a net-needle for 'fishing', or a louse-comb and a broom for

'hygiene.' Having first seen these replicated 'as new' in the houses, visitors can afterwards view the originals in the site museum at the end of their tour.

The finds – especially those of high-status objects like gold-lustre Spanish majolica and expensive exotic imports like figs, pomegranates and spices – likewise provided evidence for the comparatively high standard of living enjoyed by at least some of mediaeval Walraversijde's inhabitants. Not surprisingly, such high-status finds cluster thickest round the larger houses, like that accordingly interpreted as the 'Shipmaster's House' and furnished as the residence of a wealthy man. The remaining recreated buildings reflect a considerably more modest standard of living, and thus the wide status-range of finds from the site as a whole. But a 'poor fishing village' recreated Walraversijde is not. To have represented it as such would have been to fly in the face of the clear evidence both from the excavation and from the documents.

Though their survival is patchy, contemporary documents about Walraversijde indeed provided an important interpretational aid during the recreation of the mediaeval village. Among the most useful were local household inventories – admittedly a biased sample, since only those of bastards or condemned criminals were readily available – and official lists of objects salvaged from wrecks, a possible source for at least some of the more exotic site-finds.

Other records portray the mariners of Walraversijde as both the perpetrators and the victims of piracy and the possessors of a considerable deep-sea fishing fleet, as well as carriers among many other cargoes of the 'coals from Newcastle' and Yorkshire cobbles still found on the site.

Neither site finds nor documents, however, could provide all the visual information needed for the recreation. Further help came from a wide variety of 'off-site' but contemporary sources, including artefacts in museums, standing buildings, and notably the works of the numerous and prolific Flemish artists – from van Eyck and Memling to the anonymous producer of the visually invaluable 'Poterie Miracle Book' – active during the period being recreated. Their almost photographic representations allowed us not only to identify and reconstruct in full finds which survived only in part – a lidless salt-cellar, the heads of 'golf' clubs, the curtain rail of a pendent bed – but also to recreate them in 'as new' form, another controversial element of the recreation.

From the outset a co-operative effort involving archaeologists, documentary and building historians, and specialists in fields from textile analysis to fish remains, in its later stages the recreation project acquired over a hundred new partners: the craftpeople commissioned to produce the houses and their contents. Lengthy, exhaustive and fully documented specifications were compiled for each item, and in every case the brief was to produce it using authentic materials and methods. Nor was this a one-sided process. Carpenters and carvers and turners; blacksmiths, bronze-casters, cutlers and pewterers; weavers and dyers of cloth, mattress-stuffers and coverlet-makers; brickmakers, painters, wheelwrights, and glass blowers; a spectacle-frame maker and a wax-chandler – and by no means least the site's prolific historical potter – all contributed their specialist expertise to their pieces of the jigsaw.

Whether the end-result of this process of realising evidence into physical reconstruction is 'correct', nobody but the original inhabitants can tell us. But we can at least assert that given the state of our knowledge in the year 2000 – when the recreation opened on the Feast of St. John the Baptist, patron saint of Walraversijde's fishermen – our 'evocation' is based on far more than mere guesswork.

Of course, ongoing excavation of the site, or further work on the finds, may well produce new evidence, which must be used to modify the interpretation. So far little change has been needed, although the recent detailed study of the glass has resulted both in the full window-

glazing of two main rooms of the 'Shipmaster's House' – reflecting the confirmation of evidence for domestic glazing – and the addition of better replica drinking glasses copied from site finds. Clearly, all future modifications – along with the re-enactments that sometimes enliven the village – must continue to reflect the rigorous principles upon which recreated Walraversijde is founded. Imagination, guesswork, and 'giving the public what it wants' can never replace carefully considered evidence.

VAN SPOREN VAN BEWIJS TOT DAADWERKELIJKE RECONSTRUCTIE: DE EVOCATIE VAN HET MIDDELEEUEWSE WALRAVERSIJDE

Charles Kightly

Charles Kightly, 50 Huntington Road
York YO31 8RE, Groot-Brittannië
E-mail: Charles.kightly@ukonline.co.uk

In 1997 besliste de provincie West-Vlaanderen vier huizen van Walraversijde te reconstrueren als centraal element en blikvanger van een sitemuseum. Met wezenlijke hulp van Marnix Pieters en anderen van het IAP en van een wetenschappelijke commissie onder leiding van professor Frans Verhaeghe, was de auteur van dit referaat verantwoordelijk voor de bouw en inrichting van deze huizen.

Het daadwerkelijk heroprichten van de woningen van een verdwenen middeleeuws dorp is een uitzonderlijk privilege; het kan ook een uiterst angstwekkende ervaring zijn. Hoe lang men de historische getuigen ook mag wikken en wegen, hoe lang men er ook mag over discussiëren met collega's, het moment van de waarheid komt wanneer de aannemers en de vaklui gezegd moet worden 'maak dat ZÓ'. Het resultaat van dergelijke beslissingen veronderstelt een oneindig veel concretere uitwerking dan een referaat, een wetenschappelijk artikel of zelfs een reconstructietekening. De huizen zullen er immers driedimensionaal staan, door allen te zien – en te beoordelen.

De reconstructie van Walraversijde heeft inderdaad zijn critici gehad, van toevallige bezoekers (wier idee over een 'vissersdorp' enkele hokken en omgedraaide boten is) tot academici-experts. Al deze kritiek vindt zijn oorsprong in de vraag: 'Hoe weet je dat de reconstructie juist is?' Het antwoord is dat we waarschijnlijk nooit zullen kunnen weten hoe een nederzetting die vierhonderd jaar geleden geheel verdween er uitzag ten tijde van de bloei. We kunnen enkel hopen te realiseren wat professor Frans Verhaeghe met tact een 'evocatie' van laatmiddeleeuws Walraversijde noemt.

Het is echter een evocatie die rigoureus gebaseerd is op een aantal criteria. Eerst en vooral werd niets gedaan dat geen basis vond in harde bewijzen. Ten tweede werd de interpretatie van die bewijzen gestoeld op een zo ruim mogelijke waaier van bronnen uit die periode. Ten derde werden de producten van de interpretatie – de huizen en hun inrichting – waar mogelijk met authentieke materialen en technieken gerealiseerd.

Vervut de meeste en de meest belangrijke bewijzen voor de reconstructie kwamen van de archeologische opgraving van de site zelf. De 'voetafdrukken' van de huizen toonden ontegensprekelijk de grootte, de basisindeling en de plaatsing in dichte rijen naast elkaar aan, terwijl hints voor de moeilijker te achterhalen bovengrondse verschijning geleverd werden door vondsten zoals een vrijwel volledige maar omgevallen bakstenen muur, overblijfselen van muurbeploistering, een ijzeren muuranker dat op het bevestigen van balken van een dakconstructie aan een muur wijst, en natuurlijk een uitgebreid assortiment laatmiddeleeuws bakstenen die, verspreid over de ganse site, werden teruggevonden.

Daarentegen werden nauwelijks sporen van dakgebinten teruggevonden terwijl ook fragmenten van dakpannen of leien vrijwel afwezig waren maar er wel overblijfselen van allicht rietdekken werden gevonden.

Deze combinatie van positieve en negatieve bewijzen leidde tot de beslissing bij de reconstructie huizen met volledig bakstenen muren en rieten daken te bouwen. Het houten dakgebinte werd gemodelleerd naar nog bestaande voorbeelden die op nauwelijks een kilometer van de site werden ontdekt en die mogelijk behoorden tot de uitlopers van de laatmiddeleeuwse nederzetting.

De opgraving van deze uitzonderlijk rijke site gedurende een lange periode heeft meer dan voldoende getuigen opgeleverd voor de duizenden nagemaakte objecten die bij de inrichting en uitrusting van de huizen werden gebruikt. Sommige van de meer sprekende vondsten werden uitgekozen als iconen van aspecten van het leven in de middeleeuwse nederzetting, bijvoorbeeld een boetnaald voor 'de visserij' of een luizenkam en een bezem voor 'de hygiëne'. De bezoeker ziet eerst de nagemaakte voorwerpen 'als nieuw' in de gereconstrueerde huizen om daarna de originelen te zien in het sitemuseum.

De vondsten – vooral deze van voorwerpen met een hoge status zoals de Spaanse majolica met goudluster en de dure exotische import zoals vijgen, granaatappelen en specerijen – leverden eveneens het bewijs voor de relatief hoge levensstandaard die minstens enkele van de middeleeuwse bewoners van Walraversijde genoten. Het is niet verwonderlijk dat de meeste van die vondsten van objecten met een hoge status gedaan werden in clusters rond de grotere huizen, zoals het huis dat bij de reconstructie geïnterpreteerd werd als de woning van de weerd (de reder) en bemeubeld werd als de residentie van een rijk man. De andere gereconstrueerde gebouwen reflecteren een beduidend bescheidener levensstandaard en zo ook de brede waaier aan status van de vondsten over de ganse site. Maar een 'arm vissersdorp' is het gereconstrueerde Walraversijde niet. Zo'n voorstelling zou de bewijzen die de site en de documenten leveren geweld aandoen.

Alhoewel de bewaarde documenten over Walraversijde slechts een beperkt beeld geven, zijn ze toch een belangrijk hulpmiddel bij de reconstructie van de middeleeuwse nederzetting. Onder de meest bruikbare waren inventarissen van lokale huishoudens – weliswaar niet strikt representatief want enkel de huishoudens van wezen en veroordeelde misdadigers zijn beschikbaar – en officiële lijsten van objecten die gered werden uit scheepswrakken, een mogelijke bron van minstens sommige van de meer exotische vondsten op de site.

Andere documenten zeggen dat de vissers van Walraversijde zowel daders als slachtoffers van piraterij zijn, dat ze een niet onbelangrijke vloot voor de open zee bezitten, en dat ze, naast andere transporten, ook steenkool uit 'Newcastle' en rolkeien uit Yorkshire vervoeren – zaken die ook nu nog op de site teruggevonden worden.

Noch de vondsten, noch de documenten kunnen echter alle voor de reconstructie noodzakelijke visuele informatie verschaffen. Verdere hulp komt van een brede waaier aan bronnen die vreemd zijn aan de site maar wel uit dezelfde periode dateren, zoals museumstukken, nog bestaande gebouwen en vooral het werk van talrijke en zeer productieve Vlaamse kunstenaars die actief waren tijdens die periode: van van Eyck en Memling tot de anonieme auteur van het onschatbaar waardevolle 'Potterie Mirakelboek'.

Hun bijna fotografische voorstelling liet ons toe om niet enkel de gevonden voorwerpen, die slechts gedeeltelijk bewaard zijn, volledig te reconstrueren (een zoutvat zonder deksel, een golfclub, het gordijnraster van een hemelbed) maar ook om ze als 'nieuw' te maken, een ander controversieel punt van de reconstructie.

Hield de reconstructie reeds vanaf het begin de samenwerking in van archeologen, historici gespecialiseerd in documenten en gebouwen en specialisten op het vlak van de analyse van textiel tot visresten, dan werd het in de latere fases een partnerschap van meer dan honderd

leden, namelijk de ambachtslui die de huizen bouwden en inrichtten. Uitgebreide, exhaustieve en volledig gedocumenteerde specificaties werden samengesteld van elk voorwerp en in alle gevallen was de opdracht het te produceren met authentieke materialen en technieken. Dit was geen eenzijdig proces: timmerlui, snijders en draaiers, smeden, bronsgieters, ketelmakers en tinbewerkers, wevers en ververs van stoffen, vullers van matrassen en makers van spreien, steenbakkers, schilders, wielmakers en glasblazers, de maker van een brilmontuur en een kaarsengieter, en ten slotte de zeer productieve pottenbakker van de site – allen droegen hun specialiteit bij aan hun stukken van de puzzel.

Of het eindresultaat van dit proces van omzetten van bewijsmateriaal in een daadwerkelijke reconstructie 'correct' is, kan, behalve de oorspronkelijke bewoners, ons niemand vertellen. Maar we kunnen tenminste aantonen dat de reconstructie op basis van onze kennis in het jaar 2000, toen die op de feestdag van Johannes-de-Doper, de patroonheilige van de vissers van Walraversijde, openging, op meer dan giswerk was gebaseerd.

Uiteraard kunnen verdere opgravingen of verder onderzoek van vondsten nieuw bewijsmateriaal opleveren zodat de interpretatie moet bijgesteld worden. Tot nu toe is dat nauwelijks nodig geweest, alhoewel de recente detailstudie van het glas geresulteerd heeft in zowel het volledig beglazen van een tweetal kamers van de rijke reder (dat het bewijs van profaan gebruik van vensterglas weerspiegelt) als in het toevoegen van betere replica van de drinkglazen, gekopieerd van vondsten op de site.

Alle toekomstige aanpassingen – evenzeer als activiteiten die af en toe Walraversijde tot leven brengen zoals de re-enacting – moeten eveneens deze rigoureuze principes waarop de reconstructie is gestoeld weerspiegelen. Verbeelding, giswerk en 'het publiek geven wat het vraagt' kunnen nooit zorgvuldig overwogen bewijs vervangen.